

MEGJEGYZÉSEK EGY HONTALANOKBÓL FELÁLLÍTANDÓ HADSEREG MEGSZERVEZÉSÉVEL KAPCSOLATBAN

Az Európai Közös Véderő (European Defence Community) elképzelése

Bevezetés

A hidegháború korszakában a fenyegetettséggel párhuzamosan erősödtek fel az európai integrációra irányuló kezdeményezések. Az Európa szívéig elöretolt szovjet katonai jelenlét egy esetleges konfliktus esetén Nyugat-Európa biztonságának kérdését is felvetette. Az Amerikai Egyesült Államok kivonulása esetén szövetségesei, Nagy-Britannia és Franciaország nem tudták volna garantálni Nyugat-Európa biztonságát; a folyamatot ennél fogva az USA nyugat-európai nagyhatalmi jelenléte határozta meg. Anglia, Franciaország, Belgium, Hollandia és Luxemburg ötven évre szóló, a kollektív önvédelemre is kitérő együttműködési szerződést kötött 1948. március 17-én, Brüsszelben. Washington az 1948. június 11-i Vandenberg¹-féle szenátusi határozattal szabályozta a regionális és más kollektív megállapodásokhoz való viszonyát, amely jogi alapot teremtett egy számára elfogadható katonai tömb létrehozásához. 1949. április 4-én, Washingtonban írták alá az Észak-atlanti Szerződést (NATO), amelynek az Egyesült Államok és a brüsszeli „ötök” mellett Kanada, Izland, Dánia, Norvégia, Olaszország és Portugália lettek tagjai.² Az 1948–49-es berlini blokád, majd az 1950-ben kitört koreai háború nyomán a nemzetközi feszültség oly mértékben kieleződött, hogy hatására a Truman-adminisztráció elfogadta a Nemzetbiztonsági Tanács 68-as számú dokumentumának (NSC-68) ajánlását, miszerint az Egyesült Államoknak hamarosan szembe kell néznie a „maximális veszély”, azaz a feltételezett szovjet támadás lehetőségével.³

A nyugat-európai térség hadászati védelmének megerősítését illetően az Egyesült Államok aktív részvételt várt el európai partnereitől. A NATO tagországainak 1950. augusztus 5-ig kellett választ adniuk, mekkora haderő-potenciál felépítésére

¹ Arthur Hendrick Vandenberg (1884–1951) szenátor 1947–1949 között az Egyesült Államok Szenátusának elnöki tisztét töltötte be, meghatározó szerepet játszott az Egyesült Államok hidegháborús politikájában.

² A szerződéshez 1952-ben Görögország és Törökország, 1955-ben a Német Szövetségi Köztársaság is csatlakozott. A szovjet érdekszférában megindult integráció jogi kereteit az 1947–1950 között megkötött bilaterális együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződések képezték. A közép- és kelet-európai országok katonai tömbjét a Varsói Szerződéssel, 1955. május 14-én alakították meg.

³ Borhi 2000. 137. o.

vállalkoznak. Az Európa Tanács tanácsadó testülete, amelynek elnöki tisztét Winston Churchill töltötte be, 1950. augusztus 11-én fogadta el az Európai Védelmi Közösségre vonatkozó javaslatot. A terv lényeges elemét, egyben kritikus pontját a Német Szövetségi Köztársaság (továbbiakban: NSZK) bevonása képezte. Miközben Nyugat-Európa védelmi kapacitásának megerősítése az NSZK bevonása nélkül nem volt megoldható, francia részről aggodalmak övezték Németország újbóli felfegyverzését – a háború befejezése után alig öt esztendővel. René Pleven francia miniszterelnök – az európai integrációt kezdeményező Jean Monnet támogatásával – egy nemzetek feletti, közös irányítás alatt álló európai hadseregre vonatkozó javaslatot terjesztett elő 1950 októberében, amely az európai védelmi miniszter irányítása alatt, közös parancsnoksággal, közös költségvetéssel, egyenruhával és fegyverzettel működött volna. Az érintett tagországok a közös hadsereggel párhuzamosan saját nemzeti hadsereget tartottak volna fenn, a Német Szövetségi Köztársaság kivételével, amely kizárólag a közös véderő keretében volt jogosult a haderő újjáépítésére. Az Európai Közös Véderő alapító okmányát a hat résztvevő, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Franciaország, Olaszország és a Német Szövetségi Köztársaság 1952. május 27-én, Párizsban írták alá.

Öt országban megindult a javaslat parlamenti jóváhagyását előkészítő folyamat, ám Franciaországban a parlamenti választásokat megelőző pártviszályok oda vezettek, hogy a francia parlament 1954. augusztus 30-án tartott ülésén 319 kontra 264 szavazattal a közös hadsereg felállításának elhalasztása mellett döntött.

A kelet- és közép-európai országokból érkezett menekültek bevonása

Az Európai Közös Véderő tervének meghiúsulása utat nyitott az euroatlanti integrációnak. A nyugat-európai amerikai katonai jelenlét megerősítésére kézenfekvő megoldásnak mutatkozott a hadra fogható menekültek toborzása. Az Egyesült Államok kongresszusa 1950. július 30-án fogadta el ifjabb Henry Cabot Lodge⁴ republikánus szenátor azon törvényjavaslatát, amely lehetővé tette külföldi állampolgárok besorozását az amerikai hadseregbe. Ennek értelmében az aktív szolgálatot vállalók öt év elteltével – szolgálat közben történt elhalálozásuk esetén posztumusz – elnyerték az amerikai állampolgárságot. A szovjet tömbből érkezett menekültek katonai megszerzésére Charles J. Kersten⁵ képviselő, a balti államok szovjet annektálását, egyben a kommunista agressziót vizsgáló parlamenti különbizottság elnöke 100 millió dol-

⁴ Henry Cabot Lodge, Jr. (1902–1985), az Egyesült Államok szenátusának tagja, 1953–1960 között az USA ENSZ-nagykövete, az Eisenhower-adminisztráció hidegháborús politikájának hatékony képviselője.

⁵ Charles J. Kersten (1902–1972), az Egyesült Államok képviselőházának tagja 1947–1955 között, 1953. július 27-től az Észtország, Lettország és Litvánia szovjet annektálásának vizsgálatára alakított különbizottság elnöke.

lárt tartalmazó keret elkülönítésére terjesztett be javaslatot 1951 tavaszán.⁶ Robert A. Lovett védelmi miniszter 1951. december 18-án adott utasítást a Kersten-féle törvénykiegészítés végrehajtására, melynek keretében a NATO katonai szervezetén belül huszonöt, menekültekből álló könnyűhadosztályt szándékoztak felállítani. Feltöltésük során 1955-ig 60 000 fő katonai kiképzését tervezték. A Kersten-féle törvénykiegészítés végrehajthatóságát megkérdőjelezte a polgári vezetés, ugyanakkor az európai szövetségesek körében sem volt népszerű a menekülthadosztályok felállítására vonatkozó elképzelés. Tisztázatlan volt többek között azok viszonya a NATO és az – akkor még megvalósíthatónak látszó – Európai Védelmi Közösség egységeihez.⁷

Dwight D. Eisenhower amerikai elnök személyes megbeszélést folytatott a londoni emigráns lengyel kormány tagjával, az emigráns lengyel fegyveres erőket felügyelő Władysław Anders tábornokkal.⁸ Azt követően, hogy a szövetségesek elfogadták Lengyelország kommunista vezetését, és a britek megkezdték az Olaszországban bevetett 2. Lengyel Hadtest Nagy-Britanniába szállítását, Anders tábornok és emberei 1946. június 15-én ünnepélyes fogadalmat tettek a szabad és független Lengyelországért való küzdelem folytatására.⁹ Az emigráns hadsereg elképzelését Guido Romanelli ezredes, az 1919-ben Budapestre delegált olasz katonai misszió vezetője a honi és külhoni lapoknak adott nyilatkozataiban támogatta.¹⁰

A vasfüggöny mögé szorult országok katonai emigrációinak vezetői nemzeti ellentéteiket félretéve fogtak össze a „rab nemzetek felszabadítása” ügyében. A Lengyel Hadviseltek Szövetsége (Polish Ex-Combatants Association), a Száműzetésben lévő Cseh Légio (Czechoslovak Legion in Exile) és a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége 1950-ben Londonban közös szervezetet hozott létre Federation of Ex-Combatant Association from Central and Eastern Europe (Közép- és Kelet-európai Hadviseltek Szövetsége) elnevezéssel. Megalapítói elképzelése szerint a szervezet minden pártpolitika felett állt: „Ennek a szövetségnek tagjai csak azok a közép- és kelet-európai emigrációs nemzetek katonai szervezetei lehetnek, amelyeknek országai jelenleg a vasfüggöny mögött orosz megszállás alatt vannak. Ezek a katonai szervezetek mentesek kell, hogy legyenek minden saját kül- és belpolitikától, társadalmi és pártpolitikától. Nem foglalkozhatnak nemzeti, nemzetiségi, vagy népi politikával sem, mert ezeknek a kérdéseknek megoldását arra az időpontra halasztják, amikor a felszabadított országokban

⁶ Borhi 2000. 155–156. o.

⁷ Uo.

⁸ Az Anders-hadsereg a Szovjetunió és a lengyel emigráns kormány 1941. július 30-án kötött meg egyezése nyomán a szovjetek által megszállt területeken szerveződött. A szovjet belügyi szervek Katynnál végrehajtott kivégzéssorozatát követően azonban Anders tábornok 1942 tavaszán megtagadta velük az együttműködést. A brit nyomásra szabadon engedett katonákat brit parancsnokság alatt, a Közel-Keleten szervezték át, és az olaszországi hadjárat során vetették be. Sipos 1997. 259–260. o.

⁹ Borhi 2000. 155–156. o.

¹⁰ Romanelli ezredes a katonai emigráció hivatásáról. *Hadak Útján*, IV. évf. 35. sz. 1952. március. 2. o.

az emberi szabadságjogok gyakorlásának már nem lesz semmi akadályá.”¹¹ 1952-ben a szlovákok is csatlakoztak a Szövetséghez.¹²

A törvénytervezet benyújtásakor Lodge szenátor 2500 idegen nemzetiségű önkéntes csatlakozásával számolt. Jóllehet a program vonzerejét növelte az öt év tényleges szolgálat után felkínált amerikai állampolgárság elnyerésének lehetősége, népszerűsítésének elmaradása folytán a jelentkezők létszáma alatta maradt az előzetes várakozásnak. A toborzási felhívásra az 1950-es évtizedben mindössze 2336 személy jelentkezett, a kiképzett újoncok létszáma még a négyszáz főt sem érte el.¹³ A seregbe való jelentkezés buktatóit egy magyar fiatal visszaemlékezése írja le. Horváth G. Rudolf gerelyhajító az Amerika Hangja (Voice of America) rádióadásban hallott a felhívásról. Egy Prágában megrendezett ifjúsági sportversenyt követően a csehszlovák–osztrák határszakaszon, a Dunát átúszva érte el az amerikai megszállási zónát. Az amerikai hadsereg katonai rendészetének linzi irodájában jelentkezett a toborzási felhívásra, onnan a hadsereg elhárító szervéhez (*The United States Army Counter Intelligence Corps – CIC*)¹⁴ kísérték. Visszaemlékezésében arról számol be, hogy az 1951 márciusában, Münchenben tartott felvételi vizsgán angol nyelven kellett kitölteniük a matematikai és alapvető műveltségi feladatokat tartalmazó tesztet, ami eleve megrostálta a Kélt-Európából érkezett, minimális angol nyelvtudással rendelkező fiatalokat.¹⁵ Horváth kiállta a próbát, 1951 szeptemberében az amerikai hadsereg sonthofeni laktanyájába kapott behívót. A lassan gyülekező újoncok létszáma novemberre érte el az 50 főt, ekkor hajóval szállították át őket az Egyesült Államokba. A New Jersey állambeli Camp Kilmer-laktanyában ismét angol katonai szaknyelven összeállított feladatsort kellett megoldaniuk. A megfelelő pontszámot elért jelentkezők a New Jersey állam területén található Fort Dix erődben kaptak alapkiképzést, utána a különleges erőkhöz és a pszichológiai hadviseléshez irányították őket.¹⁶ A Különleges Műveleti Erők (*Special Operations Forces – SOF*) Fort Bragg-i központjában, Aron Bank százados vezetésével került sor a Különleges Erők 10. egységének (*10th Special Forces Group*) megalakítására,¹⁷ amelynek tagjait a hidegháború legrosszabb forgatókönyvére, egy újabb világháború kitörése esetén az ellenséges arcvonal mögötti partizán hadviselésre készítették fel.¹⁸ Horváth katonai szolgálatát az egység németországi bázisán, Bad Tölzben töltötte, 1956-ban őrmesterként szerelt le.

¹¹ A társ-emigrációk katonai összefogása. *Hadak Útján*, IV. évf. 36. sz. 1952. április. 13. o.

¹² Bajtársi élet. *Hadak Útján*, IV. évf. 40. sz. 1952. augusztus. 15. o.

¹³ *Finlayson* 2003. 41. o.

¹⁴ CIC – The United States Army Counter Intelligence Corps: a második világháborútól a hidegháború korai szakaszáig az Egyesült Államok hadseregének elhárító szerve. 1961-től az amerikai hadsereg hírszerző szerve (U.S. Army Intelligence Corps) vette át a szerepét.

¹⁵ *Horváth* 2003. 43. o.

¹⁶ *Carter* 2015. 117. o.

¹⁷ *Horváth* 2003. 45. o.

¹⁸ SFG 10.

*Az emigráns hadsereg tervének fogadtatása a magyar katonai
emigráció körében*

A szovjet terjeszkedés megállításának terve a Nyugat-Európában élő magyar katonai emigrációt is megmozgatta, a részvételtől majdan kedvezőbb tárgyalási pozíciókat reméltek hazájuk számára – a várva várt fordulatot követően. A katonai emigráció szerepvállalását taglaló írárok a nyugat-európai és az amerikai partnerrel folytatott együttműködéshez egyaránt pozitívan viszonyultak. A Kaliforniában élő Koszorús Ferenc egykori vezérkari ezredes dolgozta ki a Magyar Veteránok Amerikai Szövetségére (M.V.A.Sz.) vonatkozó tervet, mellyel kapcsolatban a következőket jegyezte fel: „Tökéletesen tisztában vagyok a feladat nagy horderejével és fontosságával. Tudom, hogy milyen mérhetetlenül s döntően fontos lesz – egyrészt a ma magával tehetetlen Magyarország jövője, másrészt az USA s általa a humanitás, emberi szabadság érdekében hozandó újabb áldozat nem hiábavalósága szempontjából, hogy a bolsevizmus alól való felszabadulás pillanatában milyen karhatalmi csapatok vonulnak be elsőnek a Duna-medence kulcsállamába. Ezen karhatalmi csapatok megbízhatóságától és aravalóságától függ ugyanis, a tapasztalat szerint, hogy a reakció s pártszenvedélyek miatt a személyi biztonság egy percre se szüneteljen, hogy a nyugati értelemben vett demokratikus rezsim minden nehézség nélkül megszilárdulhasson.”¹⁹ A veteránszövetségbe való tagfelvétel fontos előfeltételét képezte a politikai megbízhatóság kritériuma: „M.V.A.Sz. rendkívüli tagul felvehető minden magát magyarnak, antikommunistának és antinácinak valló, 18 és 60 év közötti férfi.”²⁰ Miként Koszorús emlékiratában olvasható, az amerikai adminisztráció visszalépése folytán ejtették a javaslatot.²¹

Az Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Tanácsának előterjesztése nyomán 1953 májusában fogadták el a „Volunteer Freedom Corps”-nak, azaz Önkéntes Szabadság Hadtestnek nevezett, menekültekből álló közös hadsereg felállításának tervét.²² A nemzetközi emigráns hadtest magyar törzsére vonatkozó elképzelések koordinálására Hennyey Gusztáv vezérkari ezredes vállalkozott. Hennyey 1928–1933 között belgrádi, egyben Athénba is akkreditált katonai attasé volt, 1933–1937 között a Honvéd Vezérkarfőnökség 2. osztályát vezette, végül 1944. augusztus 29. és 1944. október 16. között néhány hétig a Lakatos-kormány külügyminiszteri posztját töltötte be. A nyilas-hungarista hatalomátvételt követően letartóztatták. 1945-től 1977. június 14-én, Münchenben bekövetkezett haláláig Németországban élt.²³ Külügyi tapasztalatai folytán otthonosan mozgott a diplomácia világában.

¹⁹ Koszorús 1987. 476. o.

²⁰ Uo. 481. o.

²¹ A döntésben a külpolitikai viszonyok változása is jelentős szerepet játszott; Sztálin halálával és a koreai háború lezárásával jelentősen csökkent a jövőbeni katonai konfliktus veszélye.

²² Borhi 2000. 155–156. o.

²³ Szakály 2003. 133–134. o.

Az „emigráns hadsereg” magyar egységének vezetését illetően Sónyi Hugó gyalogsági tábornok személye került előtérbe, aki 1936. szeptember 5-től 1940. március 3-ig a Honvédség Főparancsnoka beosztást töltötte be. 1945 után a németországi katonai emigráció aktív tagja, a Vitézi Rend főkapitánya volt.²⁴ Mind Henney Gusztáv, mind Sónyi Hugó jelentős szerepet vállalt a németországi magyar emigráció összefogásában. Az amerikai megszállási övezetben elhelyezkedő, müncheni székhelyű Magyar Menekültügyi Iroda Henney, míg az angol megszállási övezetben, Düsseldorf mellett fekvő Magyar Menekültügyi Iroda Sónyi irányítása alatt állt.²⁵

Henney az Egyesült Államok kongresszusának tagjainál közbenjárva igyekezett érvényt szerezni a magyar érdekeknek. Felvette a kapcsolatot a szovjet tömbből érkezett menekültek katonai megszervezésének törvényjavaslatát előterjesztő Charles J. Kersten képviselővel, akivel – miként levelében hivatkozik rá – 1953 szeptemberében az Egyesült Államok németországi nagykövetségén, Bad Godesbergben, majd 1954 júniusában, Münchenben személyes megbeszélést is folytatott. Alvin Morell Bentley politikussal, az Amerikai Egyesült Államok kongresszusi képviselőjével szintén levelezett.²⁶ Henney erőfeszítéseiről Horthy Miklós volt kormányzónak 1953 őszén írott levelében számolt be: „Már biztosítva van az, hogy központi nemzetközi megbeszélésekre Sónyi vezérezredest hívják meg. Így a napokban Kersten amerikai szenátor, aki a DP²⁷ hadsereg felállításáért fáradozik, velem együtt Sónyi vezérezredest hívta meg Bonnba, hogy véleményünket meghallgassa. Nagyon eredményes beszélgetés volt. Most pedig Anders tábornok hívta meg Sónyit megbeszélésre. Bizom abban, hogy ez a kényes és nehéz kérdés is megoldást fog találni. Ahogy a kép jobban kialakul, Sónyi vezérezredes Főméltóságú Uramnak jelenteni fog.”²⁸ Eckhardt Tibornak²⁹ 1953. szeptember 24-én írott levelében Henney részletesen is tudósított a találkozóról: „Most pedig a következőkről szeretnék beszámolni: A napokban meghívást kaptam Mr. Kersten Congressmann részéről, hogy egy európai menekült hadsereg felállítására vonatkozólag felfogásomat közöljem. Bad Godesbergben

²⁴ A 70. életévét betöltött Sónyi életkora és egészségi állapota folytán aligha tudott eleget tenni a feladat kívánalmainak, hosszas betegeskedést követően néhány évvel később, 1958 júniusában Ratingenben elhunyt. *Szakály* 2003. 315–316. o.

²⁵ *Henney* 1992. 153. o.

²⁶ Alvin Morell Bentley (1918–1969), amerikai diplomata, 1942–1950 között Dél-Amerikában, majd Európában volt külszolgálaton. Magyarország iránti érdeklődését megalapozta, hogy 1947–1949 között az Egyesült Államok magyarországi nagykövetségén szolgált.

²⁷ DP: A Szövetséges Haderők Főparancsnoksága a *Displaced Person* (DP) elnevezést használta mindazon személyekre, akik nem származási országukban tartózkodtak. A kategória nem differenciált aszerint, hogy az érintettek hogyan, mikor, milyen okból kerültek távol hazájuktól, általános értelemben használták a kényszermigráció áldozataira. *Frey* 2012. 95–96. o.

²⁸ ÁBTL 3.2.3. Mt-138/3. „John Collins” dosszié, 70. o.

²⁹ Eckhardt Tibor (1888–1972), kiscgazdapárti politikus. 1940-ben Horthy Miklós kormányzó és Teleti Pál miniszterelnök megbízásából utazott az Egyesült Államokba, hogy a német orientáció ellensúlyozására kapcsolatokat építsen ki az angolszász hatalmakkal. 1945 után az antikommunista emigráció egyik vezéralakja, a Magyar Nemzeti Tanács egyik megszervezője volt.

– Bonn mellett – fogadott az amerikai főhadiszálláson, ahol egy egész napot töltöttem. Sónyi Hugó is kapott meghívást – kérésemre. Előadtam felfogásomat, és a mellettek rövid emlékeztetőt adtam át neki angol nyelven. Átbeszéltük e kérdéseket, és mondhatom, nagy megértésre találtam. Ebben Mr. Kirchner részéről – aki szintén jelen volt – nagy támogatást kaptam. Különösen rámutattam arra, hogy a szükséges előmunkálatok mielőbb megtörténjenek, mert azok alapján bármikor könnyen lehet a szükségessé váló szervezést megvalósítani. Érveimet magáévá tette. Jól esett, hogy a nemzeti csoportok közül minket, magyarokat hívott meg Mr. Kersten.”³⁰ Hennyey e találkozóra hivatkozva 1954 szeptemberében tette meg előterjesztését Charles J. Kersten képviselőnek a Bad Godesbergben tartott találkozón. Értelmezését a pszichológiai hadviselés stratégiájába illesztve, az emigráns hadsereg felállításának pozitív hazai lélektani hatásából indult ki, és a program egzisztenciális vonatkozásaival, a menekültek szociális helyzetének javításával zárta azt.

Az ügy megvitatása évekig elhúzódott. Eisenhower elnök, aki 1952-es választási kampányában még „Kelet-Európa felszabadítását” ígérte, 1956-ban tétlenül figyelte a magyar forradalom eltiprását. Jóllehet az Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Tanácsa az önkéntes haderő felállításának programját 1960-ban levette a napirendről, az elképzelés tovább élt az amerikai magyar emigráció köreiből alászállva. Például az irreguláris keretek között szerveződött „Lövészek” mozgalom tagjai olyan amerikai magyar fiatalok voltak, akik személyes tapasztalatok híján a szüleik elbeszéléseiből ismert Magyarország felszabadítására készültek.³¹

A forrásközlésben közreadott dokumentumok az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának 3.2.3. fondjában találhatóak. A dosszié a müncheni Magyar Menekültügyi Iroda egyik munkatársának, a magyar állambiztonsági szervekkel „Rezső”, majd „John Collins” fedőnéven együttműködő Maros Tivadarnak az 1951–1955 között adott jelentéseit tartalmazza. Az egykori magyar királyi honvédtiszt 1922–1926 között a Ludovika Akadémia Műszaki tagozatán végezte tanulmányait.³² 1937-ig különböző helyőrségekben, hosszabb ideig Baján szolgált árkásztiszti beosztásban. Részt vett az Erdélyi és Délvidéki bevonulásban, 1942-ben a keleti hadszíntéren folytatott hadműveletekben. 1942. szeptember 30-án őrnaggyá léptették elő. 1945-ben amerikai hadifogságba esett, 1946-tól Regensburgban, vagyonőri minőségben a Hazahozatali Kormánybizottság képviselőjeként működött. 1948-ban tért haza Magyarországra. A HM Katonapolitikai Csoportfőnöksége letartóztatta, Pehr Imre százados, a Katonapolitikai Osztály, majd a IV. Főcsoportfőnökség katonai hírszerző tisztje 1949. január 24-én, „Rezső” fedőnéven szervezte be. A Münchenbe telepített ügynököt a Németországi Szövetségi Köztársaságban állomásozó amerikai katonai

³⁰ ÁBTL 3.2.3. Mt-138/3. „John Collins” dosszié, 70–71. o.

³¹ Az 1960–1989 között működött mozgalomról Pigniczky Réka *Lövészek/Cold Warriors* címmel 2017-ben forgatott dokumentumfilmje emlékezik meg.

³² Tiszti rangsorolás 1944. 2. k. 145. o.

haderő létszámára, elhelyezésére és fegyverzetére vonatkozó információk gyűjtésével bízták meg.³³

Az „emigráns hadsereg” szervezéséről 1961-ben készített összefoglaló jelentés a müncheni Magyar Menekültügyi Irodát vezető Hennyey Gusztáv 1953–1955 között folytatott levélváltásainak idevonatkozó részleteit dolgozta fel: „A II/3.-c. Alosztály »Rezső« fn. ügynökének anyagai között megvan Hennyey Gusztáv levelezésének egy része, melyet annak tanulmányozása alapján az alábbiak szerint értékelhetünk: »Rezső« anyagaiban 53 db. levelet, illetve azzal összefüggő mellékletet tanulmányoztam. A levelek nem eredetiek, azokat »Rezső« másolta részünkre le. Az anyagok így nem dokumentum jellegűek. A legtöbb levélnél nem állapítható meg a pontos keltezés sem, arra csak »Rezső« jelentéseinek keletkezéséből lehet következtetni, az anyag meglehetősen régi. Az első levél 1953 májusában, az utolsó 1955 szeptemberében íródott. Az értékelést fentiekén kívül megnehezítette az a körülmény, hogy a levelezési anyag nem folyamatos – így pl. összesen két olyan levél szövege van a birtokunkban, melyet Hennyey-hez írtak.”³⁴

A forrásközlés Hennyey Gusztáv, Charles J. Kersten, valamint Alvin M. Bentley amerikai kongresszusi képviselő levélváltásából tesz közzé három levelet, amelyek jelentőségét az adja, hogy az emigráns hadsereg magyar egységének vezetésére vonatkozó terveket körvonalazza. A levelek értelemszerűen angol nyelven íródtak, a fordítás feltehetően a magyar állambiztonsági szervek munkatársának köszönhető.

FORRÁSKÖZLÉS

*Hennyey Gusztáv levele Charles J. Kersten kongresszusi képviselőhöz
(dátum nélkül)*

„Tisztelt Charles J. Kersten
Kongresszus tagja
A képviselőház hivatali épülete
Washington D.C.

Kedves Kersten Úr!

Szeretnék hivatkozni Bad Godesberg-ben 1953 szeptemberében és Münchenben 1954. június 28-án lezajlott beszélgetésünkre azzal kapcsolatban, hogy Nyugat-Németországban milyen problémák merülnek fel a hontalanokból felállítandó hadsereg szervezésével kapcsolatban. Bizonyára emlékezni fog arra a memorandumra, melyet

---

³³ ÁBTL 3.2.1. Bt-915/1. „John Collins” dosszié, 83. o.

³⁴ ÁBTL 3.2.3. Mt-138/3. „John Collins” dosszié, 69–70. o.

azzal a kérdéssel kapcsolatban átnyújtottam Önnek, mivel a kérdés nagy fontosságú. Engedje meg, hogy hivatkozzak az Ön »javaslatára«, melyet Ön néhány héttel ezelőtt adott át a kormánynak, és amelyben Ön a következőket írta: »Az elnök azonnal rendelje el a nemzeti katonai egységet (a vasfüggöny mögötti országokból menekült személyek felállítását), melyre az 1951-es évi kölcsönös biztonsági törvény 101/a cikkelye feljogosítja. Az ilyen jellegű katonai egységek tettekkel bizonyítanak a kommunista birodalmon belül rabságban élő millióknak, hogy szilárdan kitartunk velük reményükben és a szabadságért és a nemzeti függetlenségért vívott harcukban. Ez magában foglalja a Vörös Hadseregben szolgálatot teljesítő személyek nagy számát és a kommunista uralom alatt álló egyéb katonai létesítményeket.«

Úgy vélem, hogy a legfontosabb probléma mindenekelőtt egy törzs vagy vezérkar (minden egyes nemzetiségi egység részére) megszervezése, amely kb. 10–12 (esetleg kevesebb) főből állana. Ez a törzs azonnal megkezdéné munkáját, természetesen csak az előkészítő munkát, mint pl. a jelentkezők nyilvántartásba vételét, a katonai keret-tervek megszervezését, stb., röviden ezeknek kellene előkészíteni minden szükséges dolgot, mielőtt tovább folytatnánk munkánkat egy hontalanokból álló hadsereg felállításával kapcsolatban.

Ha egyetért ezekkel az elgondolásokkal – nemcsak a magyarokra vonatkozóan, hanem egyéb csoportokra vonatkozóan is, mint pl. a kozákokra, lengyelekre, ukránokra, oroszokra, szlovákokra, stb. –, megkérem Önt, Drága Uram, értesítsen elhatározásáról. Véleményem szerint megérett az idő ahhoz, hogy hozzáálljunk az előkészítő munkához, főleg a nemzeti törzseken keresztül. A fő kérdés az, vajon rendelkezésre lehet-e bocsájtani a kiválasztott bizottságoknak a szükséges összegeket az 1951-es évi kölcsönös biztonsági törvény értelmében azért, hogy ezek a bizottságok megkezdhessék és folytathassák munkájukat? Mennél előbb kezdik munkájukat, annál jobb, azért, hogy készek legyenek az x napra.

Mivel decemberben és januárban az Egyesült Államokban tartózkodom, szeretnék összeköttetésbe lépni Önnel, Drága uram a fenti problémák megbeszélése érdekében.

Szíves válaszát várva, kiváló tisztelettel:

G. H.”³⁵

A levélhez Hennyey mellékelte a Bad Godesbergben átnyújtott memorandumot:

„Megjegyzések egy hontalanokból felállítandó hadsereg megszervezésével kapcsolatban:

- 1) Egy hontalanokból megszervezett hadseregnek, vagy legalább ilyen hadsereg kereteinek a felállítása nagy erkölcsi hatással lenne a vasfüggöny mögötti országokra, valamint az emigrációra.

³⁵ ÁBTL 3.2.3. Mt-138/3. „John Collins” dosszié, 72–73. o.

- 2) Ennek a hontalanokból álló hadseregnek a következő feladatai lennének:
  - a) háború esetén ez a hadsereg lenne a felállítandó katonai egységek kerete, mely egységeket katonaszökevényekből és katonai szolgálatra alkalmas személyekből töltenének fel. (Amíg az általános helyzet, különös tekintettel a külpolitikára, nem elég világos, szigorúan tilos szökésre biztatni vagy bátorítani embereket. A kérdést a legnagyobb óvatossággal kell kezelni.)
  - b) Biztonsági (rendőri) szervként való tevékenykedés. Attól függetlenül, hogy a nép nagy többsége esetleg kommunista ellenes, a felszabadítás kezdetén mindig szükség van nemzeti biztonsági szervezetre, még akkor is, ha az országot a NATO hadseregek szállnák meg.
  - c) Egy nemzeti hadsereg magját szolgálná.
- 3) A különböző nemzetiségű emigránsokat illetően csak a lengyelek és ukránok képesek bizonyos számú katonai egység felállítására. A többi nemzetiségűekből csak kisebb egységeket lehetne szervezni. Mindamellet, ezeknek az egységeknek a száma és létszáma nem túlságosan lényeges, (nem konkurálhatnak a NATO erőkkel) a következő szempontokat azonban szem előtt kell tartani:
  - a) Lesznek olyan keretszervezetek, melyeket szükség esetén teljesen fel kell tölteni.
  - b) Azok a kisebb egységek jelképezik a nemzeti hadsereget, amennyiben fenntartják és támogatják a katonai szellemet és felszabadulás után az új nemzeti hadsereg magját alkotják.
- 4) Ezen szempontokra való tekintettel a következő szervezési problémákat kellene megoldani:
  - a) A katonák nevééről jegyzéket kell készíteni (aktív szolgálatban, vagy tartalékban).
  - b) Ezt azért kell megcsinálni, hogy kidolgozhassuk a keretszervezetek (gyalogos, tüzér, műszaki egységek, páncélos járművek, kiszolgáló szervezetek, vonatszolgálat, stb.) felállítására vonatkozó terveket a rendelkezésre álló létszámnak megfelelően.
  - c) Néhány kisebb egységet kell megszervezni, mint a később felállításra kerülő nemzeti hadsereg jelképét.
  - d) Létre kell hozni egy központi katonai bizottságot, melynek azokkal a kérdésekkel kell foglalkoznia, melyek a SHAPE³⁶ utasításai és irányítása következtében felmerülhetnek.
- 5) Részletes terveket csak akkor kell kidolgozni, amikor az elvi kérdéseket már tisztáztuk.

---

³⁶ SHAPE: Supreme Headquarters Allied Powers Europe – az Európai Szövetséges Haderő legfelső parancsnoksága a NATO keretében.

6) Egy hontalanokból álló hadsereg felállítása következtében sok emigráns munkát találna, amely természetesen sokat segítene a nemzeti emigráció általános helyzetén.”³⁷

*Alvin M. Bentley kongresszusi képviselő Hennyey Gusztávhoz írt levelének részlete
(1955. március 25.)*

Az alábbi levélből kitűnik, hogy az Egyesült Államok politikusai időközben túlléptek a hontalanokból szervezett, korabeli műszóval élve: DP-hadsereg elképzelésén, a levél írója mindazonáltal néhány teoretikus kérdést tett fel a számos nehézségbe ütköző elképzeléssel kapcsolatban.

„Január 28-i levelére, melyben Ön felvetette a kérdést, hogy DP bázis alapján fegyveres alakulatok létesüljenek, és esetleg hadsereg törzse létesüljön, értesítem – és Ön ezt megállapíthatta, – hogy ilyen elgondolásokkal egy idő óta nem foglalkoztunk. Ezzel kapcsolatban több kérdés merült fel, néhányat az alábbiakban felsorolok azzal a kéréssel, hogy Ön beható megfontolás tárgyává tenni szíveskedjék:

- 1) Hogyan képzelik el, hogy az egyes nemzetiségbeli törzseket közös munkában lehetne egyesíteni?
- 2) Ha létrejön egy menekültekből álló hadsereg, hogyan kellene a parancsnokokat (tiszteteket) kiválogatni?
- 3) Hogyan kellene a főparancsnokot kiválogatni? Ki lehetne ez a személy és milyen nemzetiségű?
- 4) Mi legyen egy ilyen szervezet közeli és távolabbi célja? Más szóval az alap-programja?
- 5) Megegyeznek-e a többi külföldi emigráns szervezetek – antikommunisták – elgondolásai az Ön előterjesztésével?
- 6) Befogadná-e valamelyik állam az ilyen törzseket megalakulásuk esetében?
- 7) Mít várnak azoktól az amerikai segélyező hatóságoktól, melyeket ez a kérdés érdekelne?
- 8) Milyen kedvezményeket élveznek jelenleg a különböző emigráns csoportok személyi szempontból?

Az a tény, hogy a Kongressz 1951 óta az ún. Kersten-indítványt fenntartotta, bizonyíték arra nézve, hogy a mai kormány az Ön levelében kifejtett alapelveket fenntartja. De azt hiszem, hogy a fenti kérdések tisztázása előtt korai volna esetleg rendelkezésre álló összegekről beszélni – Ön ebben bizonyára egyetért velem.

³⁷ ÁBTL 3.2.3. Mt-138/3. „John Collins” dosszié, 73–74. o.

Őszintén hiszem, hogy Önnek módjában lesz a felvetett problémákat részben vagy egészben megoldani. Válasza nagyon fog érdekelni. Az ügyre vonatkozó általános elgondolásának nagy értékeléséhez szó sem fér.

Tisztelettel őszinte híve:
Alvin M. Bentley M.C.”³⁸

Hennyey Gusztáv Alvin M. Bentley kongresszusi képviselőhöz írt válaszlevelének részlete (dátum nélkül)

„Fogadja köszönetemet a f. év március 25-én kelt megtisztelő soraiért, melyekre a következőkben kívánok válaszolni:

Örömmel vettem tudomásul, hogy a Staff³⁹ felállítását illetően szóbeli és írásbeli javaslatomat magáévá tette. Amióta Európából visszatértem, még jobban kialakult bennem azon felfogás, hogy elsősorban Staff-ok szervezésére lenne szükség, nem pedig DP hadseregek felállítására. Utóbbiak létesítése csak nemzetközi bonyodalmakat válthatna ki, viszont konkrét hasznot a jelen viszonyok között nem hoznának. Staff-ok létesítése azonban pozitív eredményeket jelentene, amennyiben azok előmunkálatai alapján adott esetben szervezetek, illetve katonai egységek felállítása könnyen lehetne megvalósítható. A feltett kérdésekre válaszaim a következők:

1) Az egyes nemzeti csoportok egy-egy kb. 10–12 főből álló Staff-ot állítanának fel, melynek feladata a 4. pontban van körvonalazva.

Alapfeltétel lenne: az egyes nemzeti Staff-ok kizárólag a Párizsban székelő SHAPE-nek lennének alárendelve, és annak irányítása alatt állnának. Az egyesített csoportok élére semmiképp sem szabadna egy, a nemzeti csoportokból származó közös parancsnokot állítani, hanem csakis egy, a szövetséges erőktől származó magasabb rangú tisztet.

2) Az egyes nemzeti csoportok megneveznek 3–3 tábornokot vagy ezredest, akik közül a SHAPE kiválaszt egyet-egyét, aki a törzs többi tagját szervezi meg.

3) Ez csakis a SHAPE által a „Szövetséges Erőktől” kiválasztott tábornok lehetne. (lásd 1.)

4) Közeli cél az emigráció hadrafogható embereinek nyilvántartásba vétele, keret-személyek kiképzése, keretek legszükségesebb mérvű előkészítése, mozgósítás kidolgozása, hogy mindezek alapján működőképes, szükség esetén minél előbb felállítható legyen.

Távolabbi cél a vasfüggöny mögötti országunk felszabadítása esetén, ország és vidéki ismeretekkel rendelkező egységek és személyek támogató közreműködése a megszálló erők intézkedése szerint, továbbá csendőrség és rendőrség – amelyek kü-

---

³⁸ ÁBTL 3.2.3. Mt-138/3. „John Collins” dosszié, 76. o.

³⁹ Staff: törzs(kar).

lönös fontossággal bírnak –, valamint közigazgatási személyek bevetése és a rend helyreállítása, s oly keretek előkészítése, amelyek az átfutó, megbízhatónak talált emberanyaggal volnának feltöltendők. Mindez papírmunkát jelent, amely az egyes Staff-ok által feltétlenül bizalmasan lenne kezelendő.

- 5) Megállapítást nyert, hogy az egyes comiték⁴⁰ a tervbe vett Staff-ok felállítását örömmel vennék. Erről konkrét formában éppen a titoktartás végett megbeszélés nem történt, és erre csak az elvi döntés után kerülhetne sor.
- 6) Eddig tudomásom szerint csak Spanyolország vállalná az ilyen Staff-ok befogadását. Felfogásom szerint abban a pillanatban, amelyben a NATO kézbe venné a vezetést, a tagállamok országaival is lehetővé tenné a szervezést. Éppen ezért bír olyan nagy jelentőséggel, hogy a szervezést a NATO vegye kézbe.
- 7) Az amerikai relief agenciek⁴¹ nincsenek belekapcsolva az említett kérdésbe.
- 8) Személyi kedvezményt nem élveznek.

Miután a Staff-ok felállításának kérdésében az elvi döntés megtörtént, hozzá kellene látni a többi nemzeti comiték-kal való megbeszéléshez, amelyek eredménye alapján a konkrét tervek (létszám, feladatkör, költségkihatás, összműködés, stb.) kidolgozást nyernének, hogy azokat Önnek felterjeszthessük.

Igen hálás volnék, ha az elvi döntés megtörténne, hogy a munka mielőbb kezdetét vehesse.

Engedje meg Mr. Bentley, hogy fáradozásaiért ez ügy érdekében hálás köszönetet mondjak. Fogadja stb.

G.H.⁴²

BIBLIOGRÁFIA, RÖVIDÍTÉSEK

ÁBTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
A magyar ellenállás 1952.	A magyar ellenállás. Otthoni üzenet. <i>Hadak Útján</i> , IV. évf. 35. sz. 1952. március. 4. o.
<i>Borhi</i> 2000.	<i>Borhi László</i> : A vasfüggöny mögött. Magyarország nagyhatalmi erőterében, 1945–1968. Budapest, 2000.
<i>Carter</i> 2015.	<i>Carter, Donald A.</i> : Forging the Shield. The U.S. Army in Europe, 1951–1962. Washington, D.C., 2015.

⁴⁰ Comité: bizottság.

⁴¹ Relief agencies: segélyező hivatalok – nem sikerült tisztázni, pontosan mely ügynökségekre utalt a levél szerzője.

⁴² ÁBTL 3.2.3. Mt-138/3. „John Collins” dosszié, 77–78. o.

- Finlayson* 2003. *Finlayson, Kenn*: The Lodge Act. *Special Warfare: The Professional Bulletin of the John F. Kennedy Special Warfare Center and School*, 16. (2003) 1. sz. 41. o.
- Frey* 2012. *Frey Dóra*: Menekültek és menekülők – A második világháborút követő kényszermigráció nemzetközi jogi háttere. *Jogi tanulmányok*, 20. (2012) 2. sz. 95–108. o.
- Hennyey* 1992. *Hennyey Gusztáv*: Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között. Budapest, 1992.
- Horváth* 2003. *Horváth, Rudolf G.*: Escape from Behind the Iron Curtain: The Odyssey of a Lodge-Act SF Soldier. *Special Warfare: The Professional Bulletin of the John F. Kennedy Special Warfare Center and School*, 16. (2003) 1. sz. 36–45. o.
- Kantner* 1970. *Kantner, Arnold*: The European Defence Community in the French National Assembly: A Roll Analysis. *Comparative Politics*, 2. (Jan. 1970) 2. sz. 203–228. o.
- Koszorús* 1987. Koszorús Ferenc emlékiratai és tanulmányainak gyűjteménye. S. a. r. *Varsa Istvánné*. (Magyar Történelmi Kutató Társaság, 10.) [Englewood, N.J.], 1987.
- SFG 10. 10th Special Forces Group (Airborne): History. *United States Army Special Operations Command*. <https://www.soc.mil/USASFC/Groups/10th/history.html> (A letöltés időpontja: 2021. április 18.)
- Sipos* 1997. Lengyel fegyveres erők. In: Magyarország a második világháborúban. Lexikon A – Zs. Főszerk. *Sipos Péter*. Budapest, 1997. 259–260. o.
- Szakály* 2003. *Szakály Sándor*: A magyar katonai felső vezetés, 1938–1945. Budapest, 2003.
- Tiszti rangsorolás 1944. A m[agyar] kir[ályi] honvédség és csendőrség tisztjeinek és hasonállásúaknak 1944. évi rangsorolása. Budapest, 1944.

Ágnes Jobst

NOTES ON THE ORGANISATION OF AN ARMY OF DISPLACED PERSONS
The Idea of the European Defence Community

(Abstract)

The Cold War era was accompanied by integration efforts in the military field as well. The Soviet threat following the Second World War gave rise to the idea of the European Defence Community, which was thwarted by French opposition to the arming of the Federal Republic of Germany. From then on, the military defence of Western Europe was carried out within the framework of Euro-Atlantic integration.

Complementing the participation of US troops stationed in Europe and the Western European countries concerned, the idea of creating units of so-called displaced persons, including fugitive soldiers fled from the countries of the Soviet Bloc and young people who were ready to go to war, was raised. The idea was received positively by the military emigrants who had fled the Socialist countries, whose leaders hoped that it would lead to a possible political turn at home and give them a better position of negotiation.

The exchange of letters published in the source publication outlines the idea of a Hungarian emigrant unit.

Ágnes Jobst

ANMERKUNGEN IM ZUSAMMENHANG MIT DER ORGANISIERUNG
EINES AUS HEIMATLOSEN AUFZUSTELLENDEN HEERES
Die Idee von der Europäischen Verteidigungsgemeinschaft
(European Defence Community)

(Resümee)

Die Zeit des Kalten Krieges war auch von Integrationsbemühungen im militärischen Bereich begleitet. Die sowjetische Bedrohung nach dem Zweiten Weltkrieg ließ die Idee der Europäischen Verteidigungsgemeinschaft aufkommen, die jedoch am französischen Widerstand gegen die Aufrüstung der Bundesrepublik Deutschland scheiterte. Von da an wurde die militärische Verteidigung Westeuropas im Rahmen der euro-atlantischen Integration verwirklicht.

Unter Beteiligung der in Europa stationierten US-Truppen und der betroffenen westeuropäischen Länder wurde die Idee entwickelt, Einheiten aus sog. Heimatlosen (*displaces person*) zu bilden, also von aus den Ländern des Ostblocks geflüchteten Soldaten und von jungen Menschen, die für den Krieg mobilisiert werden konnten. Die Idee wurde von den militärischen Emigranten, die aus den Ländern des Sowjetblocks geflohen waren, positiv aufgenommen, da sich deren Anführer davon eine mögliche Wende im eigenen Land und eine bessere Verhandlungsposition versprochen.

Der in der Quellenpublikation veröffentlichte Briefwechsel umreißt die Idee der Einheit der ungarischen Emigranten.

Agnes Jobst

COMMENTAIRES SUR L'ORGANISATION D'UNE ARMÉE
DE PERSONNES DÉPLACÉES

Le projet de la communauté européenne de défense

(Résumé)

L'époque de la guerre froide s'est également accompagnée d'efforts d'intégration dans le domaine militaire. Le projet de la communauté européenne de défense est né de la menace soviétique après la Seconde Guerre mondiale, mais il n'a pas pu aboutir en raison l'opposition française à l'armement de la République fédérale d'Allemagne. Dès lors, la défense militaire de l'Europe occidentale fut mise en œuvre dans le cadre de l'intégration euro-atlantique.

Il est alors évoqué l'idée de créer des unités de personnes déplacées provenant des pays du bloc de l'Est et de recruter des jeunes mobilisables avec le concours des troupes américaines stationnées en Europe et des pays d'Europe occidentale concernés. L'idée a été bien accueillie par les émigrations militaires ayant fui les pays du bloc soviétique. Les chefs des émigrés espéraient un éventuel retournement de situation dans leur pays et de meilleures positions de négociation grâce à ce projet.

La correspondance présentée dans cette publication de source esquisse le projet d'une unité d'émigrés hongrois.

Йобит Агнеш

ЗАМЕЧАНИЯ В СВЯЗИ С ОРГАНИЗАЦИЕЙ АРМИИ, ФОРМИРУЕМОЙ
ИЗ ЛИЦ БЕЗ ГРАЖДАНСТВА

Идея Европейского Оборонного Сообщества (European Defence Community)

(Резюме)

Эпоха холодной войны сопровождалась интеграционными стремлениями в военной области. После Второй мировой войны советская угроза зародила идею Европейских Объединенных Сил Обороны, которая была сорвана французским сопротивлением в связи с вооружением Федеративной Республики Германии. С тех пор военная оборона Западной Европы осуществлялась в рамках евроатлантической интеграции.

Наряду с американскими частями войск, размещенных в Европе и участием заинтересованных западно-европейских стран, а также и с призывом в армию военнообязанной молодежи возник план создания войсковых единиц из так называемых личностей без отечества (*displaced person*). Это представление было положительно оценено в кругу воинских эмигрантов, бежавших из стран Советского блока, руководители которых надеялись на более благоприятные позиции переговоров, в надежде на возможный отечественный переворот.

Опубликованный в источнике обмен письмами излагает идею венгерского эмигрантского подразделения.